

บทที่ 6

การจัดบริการนักเรียน : การจัดบริการสุขภาพอนามัย ในโรงเรียน

ขอบข่ายเนื้อหา

การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดดำเนินการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของโรงเรียน และจะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะ ตลอดจนความเหมาะสมกับสภาพต่าง ๆ ของนักเรียนด้วยในบทนี้จะกล่าวถึงการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
2. ขอบข่ายของงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
3. ความมุ่งหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
4. งานด้านสุขศึกษาในโรงเรียน
5. งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
6. งานด้านการสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม
7. การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน
8. บทบาทของผู้บริหารในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
9. ปัญหาในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

จุดประสงค์

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษาบทนี้แล้วสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. บอกความหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้
2. ระบุขอบข่ายของงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนทั้ง 3 งานได้
3. บอกความมุ่งหมายหลักของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้
4. บอกความมุ่งหมายของการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนได้

5. เลือกอธิบายการให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ได้ อย่างน้อย 2 งาน
  1. การให้บริการเพื่อการป้องกัน
  2. การจัดบริการเพื่อการเยียวยารักษา
  3. การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ
6. บอกขอบข่ายของการสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมทั้ง 5 ด้านได้
7. เสนอแนะแนวทางในการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนได้
8. บอกบทบาทของผู้บริหารในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้
9. วิเคราะห์ปัญหาในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้

สาระสำคัญ

1. สุขภาพอนามัยของนักเรียนนับเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของนักเรียน
2. การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นความพยายามร่วมกันของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนและชุมชนในอันที่จะร่วมกันป้องกันรักษาและส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยอันสมบูรณ์
3. งานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนครอบคลุมงาน 3 งาน คือ งานด้านการสุขศึกษาในโรงเรียน งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยโรงเรียน และงานด้านการสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งงานทั้งสามนี้จะต้องจัดให้ประสานสัมพันธ์กัน
4. จุดมุ่งหมายหลักของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนคือการป้องกันการรักษาและการให้การศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ความสนใจ ทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ รวมทั้งการสร้างสุขนิสัยที่ดี เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์
5. งานด้านการสุขศึกษาในโรงเรียน เป็นการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของตนเองและส่วนรวม
6. งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นงานปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี โดยเน้นด้านการป้องกัน การเยียวยารักษา การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ

- 7.7 การทำจิตใจให้ผ่องใส
- 7.8 การรู้จักป้องกันอุบัติเหตุ
- 7.9 การควบคุมและหาทางป้องกันโรคติดต่อ
- 7.10 การสวมเสื้อผ้าที่สะอาด
- 7.11 การตรวจสุขภาพร่างกายอย่างสม่ำเสมอ
- 7.12 การมีความรู้เกี่ยวกับการที่จะรักษาสุขภาพพลานามัยให้แข็งแรง

กล่าวโดยสรุป การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การป้องกัน การรักษา และการให้การรักษา ทั้งนี้ เพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจ ทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ รวมทั้งการสร้างสุขนิสัยที่ดี เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์

6.4 งานด้านการสุขศึกษาในโรงเรียน

การสอนสุขศึกษานั้นมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การช่วยให้เด็กรู้จักรักษาและส่งเสริมสุขภาพของตนเองและรู้จักรับผิดชอบต่อป้องกันสุขภาพของผู้อื่นด้วย ความมุ่งหมายของการสอนสุขศึกษานั้นเน้นในด้านเจตคติ ค่านิยม สุขนิสัย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของตนเอง และส่วนรวมในการสอนสุขศึกษาควรมุ่งการปฏิบัติให้มากที่สุด ซึ่งอาจจะจัดสอนสุขศึกษาในชั่วโมงโดยตรง สอนสอดแทรกกับวิชาอื่น ๆ หรือ จัดการสอนโดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ก็ได้ เนื้อหาที่ควรนำมาสอนควรเกี่ยวข้องกับทั้งอนามัยส่วนบุคคลและอนามัยชุมชน

6.5 งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

การให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นภาระที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผู้บริหารโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงและจัดดำเนินการด้วยความเอาใจใส่อย่างรอบคอบ เพื่อดำรงรักษาไว้และปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ (สุชาติ โสมประยูร 2511 : 48) การให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนอาจจัดดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

7. งานด้านการสุขภาพโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสม สะอาด เรียบร้อย และปลอดภัย ซึ่งจะเป็นการช่วยส่งเสริมสมรรถภาพการเรียนรู้ และปลูกฝังสุขนิสัยที่ดีกับนักเรียน
8. การดำเนินงานด้านสุขภาพโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้
  1. ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียน
  2. อาคารเรียนและอาคารประกอบ
  3. ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน
  4. น้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงเรียน
  5. ห้องน้ำ ห้องส้วม
9. อุบัติภัยในโรงเรียนอาจเกิดขึ้นได้ทุกเวลา อุบัติภัยต่าง ๆ ในโรงเรียนสามารถป้องกันได้ ดังนั้นโรงเรียนควรหาทางป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ เหล่านี้
10. ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมองเห็นคุณประโยชน์และความจำเป็นในการจัดบริการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ
11. ปัจจุบันการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการด้านนี้ ซึ่งได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร สถานที่วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ งบประมาณความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการจัดดำเนินการ

เนื้อหา

การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดดำเนินการ สุขภาพอนามัยของนักเรียนนับเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของนักเรียน การที่นักเรียนมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์จะเป็นผลดีต่อทั้งตัวนักเรียนเองและต่อสังคมใน ส่วนรวม การที่ประชาชนพลเมืองมีสุขภาพดี ย่อมจะทำให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพประโยชน์ต่อ การพัฒนาประเทศ จะเห็นได้ว่าเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศนั้น คือ การพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน 3 ประการ อันได้แก่ เศรษฐกิจ การศึกษา และสุขภาพอนามัย หรือการสาธารณสุข และจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษา ประการหนึ่ง คือ การพัฒนาให้พลเมืองมีบุคลิกภาพดี มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้น โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการ ให้ความรู้และจัดบริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยให้กับนักเรียน โรงเรียนจะช่วยปูพื้นฐาน วางรูปแบบ หรือแนวทางที่ดีแก่การดำรงชีพของนักเรียน งานสุขศึกษา งานส่งเสริม และงานบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจะได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายมาก น้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับตัวผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ สนับสนุนและ ให้ความสำคัญ และจัดดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

6.1 ความหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

เพื่อให้เข้าใจความหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน จึงขอยก คำกล่าวของบุคคลต่าง ๆ เอาไว้ให้เห็นดังนี้

การบริการสุขภาพของนักเรียนเป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อตรวจสอบสุขภาพนักเรียน เพื่อป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บของนักเรียนและเพื่อส่งเสริมสุขภาพนักเรียน (ภิญโญ สาธร 2519 : 206)

งานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน หมายถึง งานหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ครู และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนทางด้านสุขภาพ อันเป็นการป้องกันรักษาปรับปรุง และสร้างเสริมให้ทุกคนมีสุขภาพสมบูรณ์ (ฟอง เกิดแก้ว 2517 : 1)

การจัดการบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนด้วยวิธีการที่จะช่วยให้ทุกคนในโรงเรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในการป้องกัน รักษา แก้ไข ปรับปรุง และส่งเสริมสุขภาพอนามัย ให้มีสุขภาพดี มีความสุขสมบูรณ์ และปลอดภัยทั้งทางร่างกาย จิตใจ ตลอดจนมีภาวะอนามัยที่ดีเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม (สายหยุด ชมานนท์ และคณะ 2521 : 1)

กรมอนามัยได้ให้ความหมายของงานสุขภาพอนามัยโรงเรียนไว้ว่า หมายถึงกิจกรรม นานาประการที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดความผาสุกโดยสมบูรณ์ทางกายและทางใจ ทางสังคม แก่บุคลากรในโรงเรียน (กรมอนามัย 2526 : 1)

จากความหมายของการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนที่ยกมากล่าวข้างต้นนี้ พอจะสรุปได้ว่า การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนเป็นความพยายามร่วมกันของบุคลากรทุกฝ่าย ในโรงเรียนและชุมชนในอันที่จะร่วมกันป้องกันรักษา และส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพ อนามัยอันสมบูรณ์

6.2 ขอบข่ายของงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

ขอบข่ายของงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน ประกอบด้วยลักษณะงานที่ต้อง ดำเนินประสานสัมพันธ์กับ 3 งานดังนี้

1. งานด้านการสุขศึกษาในโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดสอนวิชาความรู้ ด้านสุขภาพอนามัยเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับอนามัยเบื้องต้นอันจะช่วยทำให้เกิดเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการป้องกันรักษาสุขภาพอนามัย มีสุขปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักสุขภาพ สม่าเสมอจนเกิดเป็นสุขนิสัย มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพอนามัยอันเป็นที่ พึงปรารถนาของสังคม ดังนั้น การสอนสุขศึกษาจึงเป็นกระบวนการในการจัดประสบการณ์ขึ้น ในโรงเรียนอย่างมีระเบียบมีแผน โดยอาศัยเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยเป็นเครื่องมือใน การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรู้เจตคติและทักษะที่ถูกต้องในอันที่จะปรับปรุงสุขภาพและการ ดำรงชีวิตของนักเรียนให้สามารถดำรงชีวิตในส่วนตนและในชุมชนได้อย่างมีความสุข

2. งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยโรงเรียน หมายถึง การจัดบริการด้านสุขภาพ แก่นักเรียน เพื่อรักษาสุขภาพของนักเรียนให้มีสภาพดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ การบริการ นี้ ได้แก่ การป้องกันการทำจัดโรคภัยและควบคุมโรคติดต่อต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นใน โรงเรียน รวมตลอดถึงการค้นคว้าหาความบกพร่องทางกายในลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียนบางคน เพื่อให้ความช่วยเหลือแก้ไขและส่งเสริมให้ดีขึ้น ในปัจจุบันการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน ยังครอบคลุมไปถึงบุคลากรในโรงเรียนด้วย และการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล ครู นักจิตวิทยา และบุคลากรอื่น ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ตัวผู้บริหารโรงเรียนเอง

ความต้องการเกี่ยวกับการบริการสุขภาพอนามัยของนักเรียนนั้น จะรู้ได้จากการตรวจสุขภาพ แล้วติดตามให้การรักษาพยาบาลด้วยวิธีที่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้ ครู พยาบาลของโรงเรียนควรจะต้องสามารถสังเกต เพื่อบอกอาการเริ่มแรกของความเจ็บไข้ได้ป่วยได้ด้วย เพื่อจะได้ไม่ให้อาการเจ็บป่วยลุกลามต่อไปจนยากต่อการบำบัดรักษาในภายหลัง

3. งานด้านการสุขภาพิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดสิ่งหรือสภาวะแวดล้อมที่ดีขึ้นในโรงเรียน เพื่อสร้างเจตคติที่ดีและความพึงพอใจให้กับนักเรียน ในอันที่จะให้เขาได้มองเห็นคุณค่าของสุขภาพและสามารถนำไปปฏิบัติที่บ้านและในชุมชนที่อาศัยอยู่อย่างได้ผลดี นอกจากนี้ การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะยังหมายถึง การจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุและการเจ็บป่วยอื่น ๆ ที่อาจเป็นภัยต่อสุขภาพตลอดจนการจัดโรงเรียนให้เกิดความสะอาดสบายเพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพทางกายและทางจิตใจแก่นักเรียน ครู และบุคคลต่าง ๆ ในโรงเรียน

การจัดสุขภาพิบาลในโรงเรียนนั้น ได้แก่ การจัดเกี่ยวกับน้ำดื่ม น้ำใช้ โต๊ะเก้าอี้ ห้องน้ำ ห้องส้วม ความสะอาดในบริเวณโรงเรียน การระบายน้ำ โรงอาหาร ห้องพยาบาล และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพอนามัย

8.3 ความมุ่งหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

ความมุ่งหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน อาจจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (บุญเชิด รัตนานันท์ : 2521 : 14)

1. ความมุ่งหมายขั้นต้น ได้แก่

1.1 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ คือ สะอาด เรียบร้อย และปลอดภัย

1.2 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียน ได้รับการบริการสุขภาพ คือ ได้รับการป้องกัน และปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพให้ดีขึ้น

1.3 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียน ได้รับความรู้เจตคติและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

2. ความมุ่งหมายชั้นกลาง

2.1 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติตนให้ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งโดยส่วนตนและส่วนรวม

2.2 เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้ ความเชื่อ ค่านิยมและการปฏิบัติงานในเรื่องสุขภาพอนามัย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

3. ความมุ่งหมายชั้นสูงสุด

เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนมีสุขภาพสมบูรณ์และประสบผลสำเร็จในการศึกษาและดำรงชีวิต

นอกจากการจัดจำแนกความมุ่งหมายในลักษณะดังกล่าวแล้ว ฟอง เกิดแก้ว (ฟอง เกิดแก้ว 2517 : 2-3) ยังได้ลำดับและจำแนกความมุ่งหมายของการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อหาวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องในด้านสุขภาพของเด็ก
2. เพื่อการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อต่าง ๆ
3. เพื่อการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ
4. เพื่อหาทางติดต่อทำความเข้าใจในเรื่องโครงการสุขภาพในโรงเรียนกับทางบ้าน และพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน
5. เพื่อหาทางพัฒนาและรักษาไว้ซึ่งสุขนิสัยที่ดีทั้งมวล
6. เพื่อหาทางพัฒนาความรู้เรื่องคุณภาพ
7. เพื่อหาทางพัฒนาเจตคติที่ดีต่อสุขภาพ สุขปฏิบัติและสภาพชีวิต โดยให้เด็กได้เรียนรู้ปฏิบัติและนำไปใช้จนเกิดสุขนิสัยที่ดีในการที่จะฝึกลักษณะนิสัยของคน ซึ่งสิ่งที่จะต้องฝึกดังกล่าวนี้ได้แก่กิจนิสัย 12 ประการต่อไปนี้คือ

7.1 ความสะอาด

7.2 การกินอาหารที่มีประโยชน์

7.3 การนอนพักผ่อนอย่างเพียงพอ

7.4 การวางท่าทางที่ถูกต้อง

7.5 การออกกำลังกายพอสมควร

7.6 การรู้จักรักษาความสะอาดบ้านเรือนของตน

6.5.1 การให้บริการเพื่อการป้องกัน การจัดบริการเพื่อการป้องกัน ควรได้ดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นปีการศึกษา โดยการตรวจสอบ เพื่อค้นหาความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้น การตรวจสอบเพื่อการป้องกันควรมีกิจกรรมและวิธีการดังต่อไปนี้

1. การจัดทำประวัติการเจ็บป่วยของนักเรียน
2. การตรวจร่างกายทั่วไป
3. การตรวจเฉพาะด้าน ได้แก่ ตา หู ฟัน
4. การตรวจความเป็นไปทางอารมณ์
5. ประวัติความเจริญเติบโต
6. ความสามารถในการใช้อวัยวะเปล่งเสียงพูด
7. การชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง
8. การบริการป้องกันโรคติดต่อและการสร้างภูมิคุ้มกันโรค

การตรวจสอบอาจทำได้โดยบุคคลฝ่ายต่าง ๆ อาทิ เช่น แพทย์และเจ้าหน้าที่อนามัย ครู บิดา มารดา ผู้ปกครอง โดยเฉพาะครูอาจารย์ควรทำหน้าที่ตรวจสอบมาตั้งแต่ต้นอย่างใกล้ชิดละเอียดและจริงจังซึ่งอาจดำเนินการได้ดังนี้

1. การตรวจร่างกายในตอนเช้าก่อนเข้าเรียน ซึ่งจะเป็นการตรวจดูสภาพร่างกายทั่ว ๆ ไปของนักเรียน เช่น มือ เล็บ ผิวหนัง ผม ปาก ฟัน หู ฯลฯ รวมทั้งเครื่องแต่งกายและพฤติกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพของนักเรียน

2. การสังเกตสุขภาพหรืออาการผิดปกติของนักเรียนในชั้นเรียน ซึ่งสามารถตรวจสอบหรือสังเกตเกี่ยวกับลักษณะทั่ว ๆ ไป ได้แก่ อาการพฤติกรรม อุปนิสัย เช่น ท่าทางเหนื่อย ไอเรื้อรัง ปวดฟัน กระจกกระสาย ใจลอย ฯลฯ

3. การตรวจสุขภาพเป็นครั้งคราว อาจตรวจสัปดาห์ละครั้ง เดือนละครั้ง หรือภาคเรียนละครั้ง เพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับความเจริญเติบโตโดยทั่วไป และการผิดปกติที่อาจเกิดขึ้น เช่น การชั่งน้ำหนัก การวัดส่วนสูง การทดสอบสายตา การทดลองการได้ยิน เป็นต้น

ในการตรวจสอบเพื่อการค้นหาและป้องกันนั้น หากพบอาการเริ่มแรกหรืออาการผิดปกติต่าง ๆ ครูอาจารย์และผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินการแก้ไข ป้องกัน มิให้ลุกลามกำเริบขยายอาการต่อไป

6.5.2 การจัดบริการเพื่อการเยียวยารักษา

ในการจัดบริการเพื่อการเยียวยารักษานั้น มีขอบข่ายที่ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. การจัดการปฐมพยาบาลในโรงเรียน

เนื่องจากนักเรียนต้องใช้เวลาอยู่ที่โรงเรียนวันหนึ่ง ๆ เป็นระยะเวลานาน โอกาสที่จะได้รับอุบัติเหตุย่อมมีมาก ซึ่งอุบัติเหตุที่อาจเกิดในโรงเรียน ได้แก่ การพลัดตกหกล้ม การถูกของแหลม อุบัติเหตุจากการเรียนการสอน การทดลอง อุบัติเหตุเกิดจากดักอัคริภัย ไฟฟ้า ประปา อุบัติเหตุจากความซำรุดของอาคารสถานที่ ตลอดจนอุบัติเหตุที่เกิดจากการจรรยาภยในโรงเรียน ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยั้งที่โรงเรียนจะต้องจัดให้มีห้องพยาบาลเพื่อการปฐมพยาบาลนักเรียนที่ได้รับอุบัติเหตุต่าง ๆ ในโรงเรียน

การจัดการปฐมพยาบาลในโรงเรียน ควรจัดให้มีห้องพยาบาลหรือมุมพยาบาลอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นในโรงเรียน ถ้าหากเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนไม่เกิน 450 คน ก็อาจจัดทำเป็นมุมพยาบาลได้ แต่ถ้านักเรียนเกิน 450 คนขึ้นไป ควรจัดทำเป็นห้องพยาบาล ซึ่งในการจัดมุมพยาบาล หรือห้องพยาบาลควรมีรายการประกอบดังนี้

(1) มุมพยาบาลอาจใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งของอาคารเรียนที่มีสภาพแวดล้อมดี คือ มีแสงสว่างเพียงพอ ระบบการหมุนเวียนดี สะอาด ปลอดภัย และสะดวกในการใช้บริการ มุมพยาบาลควรมีวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นดังนี้

เตียงพยาบาลพร้อมเครื่องนอน	1 ชุด
โต๊ะหัวเตียง	1 ชุด
กระโถนหัวเตียงคนไข้	1 ใบ
เครื่องชั่งน้ำหนัก	1 เครื่อง
สายวัดระยะหรือเครื่องวัดส่วนสูง	1 ชุด
แผ่นป้ายวัดสายตา	1 แผ่น
ตู้ยา 3 ชั้น ชั้นล่างทึบ	1 ตู้
กรรไกร	1 อัน
กล่องใส่สำลี	1 กล่อง
ชามรูปไต	1 ใบ
ปรอทวัดไข้	1 อัน
กระเป๋าน้ำร้อนและน้ำแข็งอย่างละ	1 ใบ
แก้วล้างตา แก้วกินยา อย่างละ	1 ใบ

ผ้าพันแผล พลาสติกปิดแผล สำลี แอลกอฮอล์ ยาตำราหลวง ยาสามัญประจำบ้านตามสมควร

(2) ห้องพยาบาล ห้องพยาบาลจำเป็นสำหรับโรงเรียนที่มีจำนวนบุคลากรมาก ห้องพยาบาลอาจจัดไว้ใกล้ ๆ กับห้องของผู้บริการ แต่ที่สำคัญคือ จะต้องมีสภาพแวดล้อมที่ดี ไกลจากเสียงรบกวนต่าง ๆ ใกล้ทางเดิน สะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ดี ห้องพยาบาลควรจัดให้มีสัดส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่วนที่นักเรียนนั่งรอ
2. ห้องตรวจโรค
3. ห้องพักรักษาผู้ป่วย
4. ห้องตรวจรักษาฟัน
5. ห้องแนะนำแนวสุขภาพ
6. ห้องน้ำ ห้องส้วม และอ่างล้างมือ และตรวจจัดเครื่องมือเครื่องใช้วัสดุครุภัณฑ์ที่จำเป็นต่าง ๆ ให้พร้อม อุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นเพิ่มเติมจากมุมพยาบาลมีอาทิเช่น

เตียงพยาบาลพร้อมเครื่องนอน 2 ชุด

ตู้ยาขนาดใหญ่ 1 ใบ

อุปกรณ์ประจำตู้ยาเพิ่มจากมุมพยาบาลที่มีอยู่แล้วอีกดังนี้

กระป๋องน้ำร้อนและกระป๋องน้ำแข็ง อย่างละ 1 ใบ

เผือกไม้ขนาดต่าง ๆ อย่างละ 2 อัน

ผ้าขนหนูเช็ดหน้าและเช็ดตัวอย่างละ 2 ผืน

2. ในการจัดการปฐมพยาบาลในโรงเรียนควรดำเนินการดังนี้

1. อุปกรณ์การปฐมพยาบาลต้องสะอาด ปลอดภัย
2. แยกเก็บรักษายาไว้เป็นสัดส่วน เช่น ยาอันตราย ยาคุม ยาทุกขวดต้องมีฝาปิดมิดชิด ติดฉลากบอกชื่อ ชนิด สรรพคุณให้ชัดเจน
3. จัดให้มีครู เจ้าหน้าที่ดูแลเป็นประจำตลอดเวลา
4. มีระเบียบการใช้ห้องพยาบาลเพื่อป้องกันใช้โดยพลการ
5. อบรมครู เจ้าหน้าที่ให้เข้าใจและทราบเกี่ยวกับระเบียบ ปิบัติ การใช้

ห้องพยาบาล ตลอดจนความรู้ในเรื่องการปฐมพยาบาล

แม้ว่าห้องพยาบาลจะเป็นบริการที่โรงเรียนสมควรจะต้องจัดอย่างยิ่งก็ตาม แต่สถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจจัดบริการเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นเพราะขาดแคลนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารมองไม่เห็นความสำคัญของการจัดบริการด้านนี้

6.5.3 การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ

โรงเรียนเป็นสถานที่ชุมนุมของนักเรียนที่มาจากสถานที่ต่าง ๆ กัน เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้น ตัวนักเรียนจะเป็นพาหนะนำเชื้อโรคมายังโรงเรียน หรือจากโรงเรียนไปสู่ชุมชน หากโรงเรียนขาดมาตรการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อต่าง ๆ การระบาดของโรคจะแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว โรคระบาดที่มักเกิดขึ้นบ่อย ๆ มีหัด อีสุกอีใส คางทูม ไข้หวัด อหิวาตกโรค ตาแดง ไข้ทรพิษ

การป้องกันโรคติดต่อ ถือว่าเป็นภารกิจหน้าที่ของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน นับตั้งแต่ผู้บริหาร ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ ตลอดจนพ่อค้าแม่ค้าที่ทำอาหารเข้ามาจำหน่ายในโรงเรียนด้วยหลักสำคัญในการดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อในโรงเรียนมีดังนี้

(1) การตรวจหาผู้ป่วย ซึ่งอาจกระทำได้ด้วยการสังเกต การตรวจหาตามลักษณะอาการของชนิดของโรค เพื่อพบว่านักเรียนคนใดมีลักษณะอาการเป็นที่น่าสงสัยจะต้องแยกตัวไว้ต่างหาก เพื่อตรวจสอบโดยละเอียดอีกครั้ง บันทึกจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของทางราชการที่เกี่ยวข้องได้ทราบ

(2) การแจ้งเมื่อมีโรคติดต่อเกิดขึ้นในโรงเรียน เมื่อตรวจพบว่ามีผู้ป่วยเป็นโรคติดต่อในโรงเรียน จะต้องรีบแจ้งให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อทราบโดยด่วน เพื่อหาทางยับยั้งและป้องกันไม่ให้โรคแพร่กระจายต่อไป หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กองสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร กองควบคุมโรคติดต่อ กรมอนามัย สถานอนามัย ศูนย์บริการสาธารณสุข เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือฝ่ายอนามัยท้องถิ่น เป็นต้น

(3) การแยกนักเรียนที่ป่วยและนักเรียนที่สัมผัสโรคติดต่อ ให้แยกนักเรียนที่ป่วยหรือสงสัยว่าจะสัมผัสโรคติดต่อนั้น ๆ ไว้ต่างหาก หรืออาจนำส่งโรงพยาบาลหรือสถานอนามัยใกล้เคียงเพื่อรับการรักษาพยาบาลต่อไป

(4) การปิดโรงเรียนกรณีมีโรคระบาด หากพบว่า การระบาดของโรคติดต่อเป็นไปอย่างกว้างขวาง ผู้บริหารโรงเรียนต้องขออนุมัติปิดโรงเรียน การสั่งปิดหรือเปิดโรงเรียนในกรณีที่มีโรคระบาดนั้นมีข้อเสนอแนะเพื่อการพิจารณาสำหรับผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องถึงผลดีผลเสียดังนี้

ผลดีแลผลเสียในการเปิดและปิดโรงเรียนกรณีมีโรคระบาด (เชาวน์ มณีวงศ์

2527 : 58)

การเปิดโรงเรียน

1. ทำให้ประชาชนมีความมั่นใจ
2. ถ้ามีนักเรียนจะได้ทราบและติดตามผลได้อย่างใกล้ชิด
3. การสัมผัสโรคอยู่ในขอบเขตและอยู่ในการสังเกตของครูอาจารย์
4. จำกัดการเดินทางของนักเรียน
5. สามารถให้คำแนะนำที่ดี ที่ถูกต้องแก่นักเรียนได้ เพื่อกระจายการป้องกันไปถึงชุมชนด้วย

การปิดโรงเรียน

1. ทำให้ประชาชนตื่นตกใจ
2. ไม่สามารถทราบได้ว่านักเรียนคนใดป่วยและติดตามได้
3. การสัมผัสโรคไม่อยู่ในขอบเขต และการสังเกตของครูอาจารย์
4. ไม่สามารถจำกัดการเดินทางนักเรียนได้
5. ไม่สามารถให้คำแนะนำที่ดี ที่ถูกต้องแก่นักเรียนและชุมชนได้

(5) การให้ภูมิคุ้มกันโรคในปัจจุบันทางการแพทย์สามารถควบคุมและป้องกันโรคติดต่อได้มากแล้ว ซึ่งแพทย์จะใช้วิธีการเพิ่มกำลังความต้านทานโรคให้สูงขึ้น เช่น การฉีดวัคซีนหรือเซรุ่มเฉพาะโรค การให้ภูมิคุ้มกันวัคซีนโรคนี้จะควรกระทำก่อนเด็กเข้าเรียนโดยผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบ แต่เมื่อเด็กเข้ามาอยู่ในโรงเรียนแล้ว โรงเรียนจะต้องให้บริการนี้อยู่ต่อไปโดยติดต่อขอความร่วมมือจากแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาทำการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน โดยปกติการให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่นักเรียนนั้นได้กำหนดระยะเวลาให้สอดคล้องกับฤดูกาลที่อาจเกิดโรคระบาดนั้นได้ ดังนี้

1. เดือนพฤษภาคม—มิถุนายน ควรให้ภูมิคุ้มกันโรคคอตีบแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
2. เดือนสิงหาคม—กันยายน ควรปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ

3. เดือนมกราคม—กุมภาพันธ์ ควรฉีดวัคซีนป้องกันอหิวาตกโรค

นอกจากนี้ ทางโรงเรียนควรพิจารณาสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนตามควรแก่โอกาส และฤดูกาลแพร่ของเชื้อโรค โดยปรึกษาเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และขอความร่วมมือเป็นครั้งคราว โรคดังกล่าวได้แก่ โปลิโอ โรคกัลวัน้ำ บาดทะลัก วัณโรค เป็นต้น

(6) การป้องกันและทำลายเชื้อโรค เนื่องจากเชื้อโรคและตัวพาหะเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดโรคติดต่อ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องหาทางป้องกันมิให้มีเชื้อโรคและตัวพาหะเกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งมีแนวปฏิบัติดังนี้

6.1 การป้องกันเชื้อโรค การป้องกันมิให้เกิดมีเชื้อโรคหรือตัวพาหะนำโรคในโรงเรียน คือ การรักษาความสะอาดภายในโรงเรียน ดังนั้น จะต้องจัดบริเวณโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้องตามสุขลักษณะและการสุขาภิบาล เช่น การกำจัดขยะมูลฝอย เศษอาหารเพื่อมิให้เป็นแหล่งเพาะตัวพาหะ เช่น ยุง หนู แมลงวัน จัดน้ำดื่มที่สะอาดไว้บริการ มีส่วนบริการอย่างเพียงพอและถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล เป็นต้น

6.2 การทำลายเชื้อโรค เมื่อปรากฏว่ามีโรคระบาดเกิดขึ้นในโรงเรียน โรงเรียนจะต้องทำการทำลายเชื้อที่อาจติดมากับผู้ป่วย เช่น เสมหะ น้ำมูก น้ำลาย อุจจาระ ปัสสาวะ ตลอดจนเสื้อผ้าของใช้ต่าง ๆ ของผู้ป่วย ซึ่งอาจใช้น้ำยาฆ่าเชื้อดรรค ดัม รวมทั้งการทำความสะอาดโดยใช้ความร้อนและวิธีอื่น ๆ ที่เหมาะสม

(7) การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อ การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อ ตลอดจนการให้การศึกษาเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น บุคลากรทุกฝ่ายควรมีความรู้ความเข้าใจและรู้จักวิธีในการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในเรื่องสุขภาพอนามัยทั้งส่วนบุคคลและอนามัยชุมชน

6.6 งานด้านการสุขาภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสม สะอาด เรียบร้อย และปลอดภัยจะช่วยส่งเสริมสมรรถภาพการเรียนรู้ การสอน และการดำเนินงานของโรงเรียนให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังสุนทรีย์ และส่งเสริมสุขภาพอนามัยของนักเรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนั้น หากโรงเรียนสามารถจัดบรรยากาศที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะมีความน่าอยู่ ปลอดภัย สวยงาม และร่มรื่นแล้ว จะเป็นตัวเสริมในงานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น

การดำเนินงานด้านสุขาภิบาลและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

6.6.1 ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียน

6.6.2 อาคารเรียนและอาคารประกอบ

6.6.3 ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน

6.6.4 น้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียน

6.6.5 ห้องน้ำ ห้องส้วม

6.6.1 ที่ตั้งและบริเวณโรงเรียน

สถานที่ตั้งของโรงเรียน ควรคำนึงถึงในเรื่องความสะดวก ปลอดภัย ห่างไกลจากแหล่งเสื่อมโทรมและเหตุรำคาญต่าง ๆ เช่น กลิ่นเสียง ความสั่นสะเทือน บริเวณโรงเรียนควรอยู่ในสภาพที่สามารถจัดอาคารได้สะดวก พื้นที่ไม่ลุ่มจนเกินไป เพื่อสะดวกในการจัดระบบระบายน้ำ บริเวณโรงเรียนควรมีรั้วรอบขอบชิด แสดงขอบเขตของโรงเรียนเพื่อป้องกันการรบกวนจาก คน สัตว์ และสิ่งรบกวนอื่น ๆ

6.6.2 อาคารเรียนและอาคารประกอบ

โรงเรียนควรจัดทำแผนแม่บทในการกำหนดที่ตั้งของอาคารเรียน และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกต่อการบำรุงรักษา และได้รับประโยชน์สูงสุดจากบริเวณและอาคารเรียน ตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ รูปแบบของอาคารเรียนควรกำหนดให้เหมาะสมถูกต้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มาตรฐาน พอเหมาะกับจำนวนนักเรียนและแผนการเรียน สิ่งสำคัญ คือ อาคารเรียนต้องสร้างให้ถูกสุขลักษณะ โดยคำนึงถึงทิศทาง แสง สี ลักษณะของส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น พื้น ฝาผนัง บันได เพดาน หลังคา ระเบียบ ประตู หน้าต่าง ตลอดจนความปลอดภัยของนักเรียนด้วย

ส่วนอาคารประกอบต่าง ๆ เช่น โรงฝึกงาน โรงอาหาร โรงครัว และอื่น ๆ นั้น ควรแยกออกจากอาคารเรียนและจัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะการใช้งานเฉพาะด้าน ดังนี้

1. โรงฝึกงาน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและใช้ประโยชน์ได้สูงสุด โรงฝึกงานจะต้องสร้างให้ถูกสุขลักษณะ มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ดี มีความเหมาะสมกับงาน มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกตามสมควร

2. **โรงอาหาร** ควรคำนึงถึงความสะดวกในการให้บริการ ความสะดวก เป็นระเบียบเรียบร้อยและปลอดภัย ลักษณะของโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะควรจัดให้มีโต๊ะอาหารเพียงพอ กับจำนวนนักเรียน มีน้ำดื่ม น้ำกิน ถังขยะ มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทเข้าได้สะดวก และถ้าเป็นไปได้ควรมีลวดตาข่ายเพื่อป้องกันแมลงด้วย

3. **โรงครัว** สถานที่ประกอบอาหารหรือโรงครัว ซึ่งอาจจะเป็นของโรงเรียนหรือของพ่อค้าแม่ค้าที่จัดจำหน่ายอาหารในโรงเรียนก็ตาม ควรจะจัดให้ถูกสุขลักษณะ สะดวกสะอาด และปลอดภัย ซึ่งโดยสภาพทั่วไปแล้ว โรงครัวควรอยู่ห่างไกลจากสิ่งโสโครก มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ดี มีระบบระบายควันหรือกลิ่น มีวางระบายน้ำ มีที่เก็บอาหาร วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ควรง่ายในการรักษาและทำความสะอาดพื้นห้อง ควรที่บเรียบและสะดวกในการบำรุงรักษา และทำความสะอาด

6.6.3 ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน

นักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในห้องเรียน ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดสภาพห้องเรียนให้เหมาะสมและถูกสุขลักษณะ โดยปกติห้องเรียนควรมีเนื้อที่ 1.5 ตารางเมตรต่อนักเรียน 1 คน ห้องเรียนจะต้องมีแสงสว่างเพียงพอและถูกทิศทาง อากาศถ่ายเทได้สะดวก สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย โต๊ะเก้าอี้ควรจัดให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน กระดาน ชอล์คผิวเรียบสีเขียว มีวางรองผงชอล์ค นอกจากนั้น อาจมีชั้นวางของหรือป้ายประจำห้องเรียนด้วย

6.6.4 น้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียน

การควบคุมน้ำดื่มน้ำใช้ให้ปลอดภัยและปราศจากเชื้อโรคเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นสำหรับโรงเรียนทั่ว ๆ ไป โรงเรียนต้องจัดหาน้ำดื่มใช้ให้เพียงพอกับความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน การจัดหาน้ำสะอาดไว้ใช้ในโรงเรียนนั้นอาจได้มาจากน้ำประปา น้ำฝน น้ำบาดาล หรือน้ำบ่อ ซึ่งโรงเรียนจะต้องทำให้ปราศจากเชื้อโรคเสียก่อน

โดยปกติทั่วไป โรงเรียนจะจัดน้ำดื่มน้ำใช้ผ่านเข้าท่อและมีน้ำก๊อก ซึ่งจะต้องจัดให้เหมาะสมถูกต้องและเพียงพอ กล่าวคือ น้ำดื่ม 60 คน ต่อ 1 ที่ น้ำใช้โดยเฉลี่ย 100 คน ต่อ 1 ที่

6.6.5 ห้องน้ำห้องส้วม

โรงเรียนทุกแห่งต้องจัดให้มีส้วมอย่างเพียงพอและถูกสุขลักษณะ กล่าวคือ ส้วมหญิง 1 ที่ ต่อนักเรียน 35 คน ส้วมชาย 1 ที่ ต่อนักเรียน 40 คน ที่บัสสาวะ 1 ที่ ต่อนักเรียน 50 คน ห้องน้ำ ห้องส้วม ควรสร้างให้ห่างจากอาคาร มีทางเดินไปมาสะดวก สิ่งที่ต้องคำนึง คือ การรักษาความสะอาด ควรมีพาหนะใส่กระดาษชำระที่ใช้แล้ว มีฝาปิดมิดชิด ภายในห้องส้วมจะต้องมีทางระบายอากาศดี ต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลทำความสะอาดทุกวัน เพื่อป้องกันเรื่องกลิ่น เชื้อโรค และแหล่งเพาะพันธุ์แมลงต่าง ๆ โรงเรียนควรจะได้อบรมชี้แจงให้นักเรียนรู้ถึงคุณค่าความจำเป็น ตลอดจนการใช้ห้องน้ำห้องส้วมอย่างถูกสุขลักษณะด้วย

6.7 การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นที่ทุกโรงเรียนจะต้องจัดดำเนินการทั้ง 3 ด้าน คือ การสอนสุขศึกษา การให้บริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน และการสุขาภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งบริการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นส่วนใหญ่มุ่งในการให้บริการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของบุคลากรต่าง ๆ ภายในโรงเรียน อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของนักเรียนในโรงเรียน คือ ปัญหาเกี่ยวกับอุบัติเหตุในโรงเรียน ซึ่งนับว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของนักเรียน อุบัติเหตุในโรงเรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะนักเรียนต้องใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน อุบัติเหตุในโรงเรียนส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมของนักเรียนเอง เช่น การพลัดตกหกล้ม นอกจากนั้น เกิดจากสิ่งแวดล้อมและความไม่ได้มาตรฐานหรือเสื่อมสภาพของอุปกรณ์เครื่องใช้ สิ่งที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บแก่นักเรียนส่วนใหญ่เป็นวัตถุ สิ่งของ เช่น มีด แก้ว ตะปู อิฐ หิน กระเบื้อง ฯลฯ หรือสัตว์มีพิษกัดต่อย สำหรับสถานที่ที่เกิดอุบัติเหตุมากที่สุด ได้แก่ ภายในอาคาร เช่น ห้องเรียน สถานที่ทำกิจกรรม บันได ระเบียง โรงอาหาร นอกจากนี้ อุบัติเหตุมักเกิดในสนามและบริเวณอื่น ๆ ในโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม อุบัติเหตุในโรงเรียนสามารถป้องกันได้ ดังนั้นโรงเรียน ควรหาทางป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ ขึ้นในโรงเรียน ซึ่งอาจจะจัดดำเนินการในรูปของคณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน แนวทางในการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนมีดังนี้ (นิภา มนูญิจ และคณะ 2521-2522 : 2-74)

1. โรงเรียนควรจัดโอกาสการเรียนรู้เรื่องอุบัติเหตุในโรงเรียนและสวัสดิศึกษา โดยเน้นการปฏิบัติให้มากที่สุด ซึ่งอาจเป็นลักษณะของการอภิปราย การใช้หลักเหตุผลแก้ปัญหา เฉพาะหน้าควบคู่กันไปกับการควบคุมพฤติกรรมนักเรียน

2. โรงเรียนควรจัดให้มีบริการด้านความปลอดภัย เช่น การตรวจสอบสุขภาพ และค้นหาวัตถุอันตรายจากนักเรียน ออกกฎ ระเบียบควบคุมความปลอดภัยนักเรียน จัดตั้งคณะกรรมการสวัสดิศึกษาขึ้นในโรงเรียน จัดอำนวยความสะดวกให้นักเรียนเดินทางไป-กลับอย่างปลอดภัย

3. โรงเรียนควรปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานและคงสภาพ โดยเฉพาะส่วนที่ชำรุดของอาคารสถานที่

ประดิษฐ์ ฮาบเจริญ (ประดิษฐ์ ฮาบเจริญ 2519 : 102-105) ได้เสนอแนวทางป้องกัน โดยแก้ไขมาตรการต่าง ๆ ในโรงเรียนดังนี้

1. จัดสถานที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนให้ปลอดภัยและถูกหลักสุขาภิบาล เช่น ตัวอาคารเรียน ห้องเรียน โรงอาหาร โรงพลศึกษา ฯลฯ

2. ควบคุมดูแลความปลอดภัยทั้งในระหว่างเวลาเรียน เวลาเล่น รวมทั้งตรวจสอบสภาพความคงทน สึกหรอ เกี่ยวกับอุปกรณ์ประกอบการเรียน การเล่น ว่าอยู่ในสภาพที่จะใช้ได้ต่อไปหรือไม่อย่างไร

3. ติดป้ายประกาศคำเตือนทั้งข้อปฏิบัติและข้อห้ามตามลักษณะของภัยอันอาจจะเกิดขึ้นได้ เพื่อเป็นข้อเตือนใจกันลืมสำหรับนักเรียน

4. ตรวจสอบและสอดส่องไม่ให้นักเรียนนำเอาวัตถุหรือสิ่งของที่อาจเกิดภัยหรืออันตรายเข้ามาในโรงเรียน เช่น อาวุธ สารเคมี เป็นต้น

5. จัดสอนสวัสดิศึกษา เพื่อให้นักเรียนมีสวัสดินิสัยและสวัสดิปฏิบัติที่ดีในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินในท้องถนน การเล่นกีฬา การใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ

การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน นับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทางโรงเรียนควรจัดดำเนินการ อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นักเรียนอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมต่อการเรียนและก่อให้เกิดการสูญเสียด้านงบประมาณเป็นจำนวนมาก ปัญหาอุบัติเหตุในโรงเรียนเป็นปัญหาที่หลายฝ่ายให้ความสนใจและหาทางแก้ไขป้องกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรง แต่โรงเรียนก็สามารถจะขอความร่วมมือ ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ทั้งภายในโรงเรียน และชุมชนหรืออาจขอความช่วยเหลือร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากคณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งมีหน้าที่

และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ และให้ได้ความสำคัญของการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนเป็นอย่างมากด้วย

6.8 บทบาทของผู้บริหารในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

การดำเนินการบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจะมีลักษณะอย่างไรนั้น ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญยิ่ง ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมองเห็นคุณประโยชน์และความจำเป็นในการจัดบริการและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ภายในโรงเรียนของตน บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนควรมีแนวทางดังนี้ (เชาว์ มณีวงษ์ 2527 : 61-62)

1. จัดให้มีการบริการด้านสุขภาพอนามัย จัดให้มีการบริการตรวจสอบโรคแก่นักเรียน ครูอาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนเป็นประจำทุกปี จัดให้มีห้องพยาบาล เครื่องเวชภัณฑ์ ครุภัณฑ์ประจำห้องพยาบาลอย่างพอเพียง
2. จัดบริการด้านความปลอดภัย โดยการเอาใจใส่ดูแลจัดสภาพแวดล้อม การสุขาภิบาลโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะเพื่อผลทางความปลอดภัยและจิตวิทยา
3. ให้ความรู้หรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่นักเรียน ครูอาจารย์และบุคลากรในโรงเรียน โดยอาจเชิญวิทยากรมาบรรยายหรือส่งเจ้าหน้าที่ไปรับการอบรม
4. ติดต่อประสานงานกับสถานพยาบาล สถานีอนามัย โรงพยาบาลหรือสำนักงานแพทย์เพื่อเตรียมจัดส่งนักเรียนที่อาจป่วยกะทันหันเข้ารับการรักษาได้ทันเวลาที่ ตลอดจนขอความร่วมมือในการวางแผนการบริการด้านสุขภาพอนามัยจากหน่วยงานดังกล่าว
5. อำนวยความสะดวกในเรื่องบุคลากร เวลา สถานที่ ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณสำหรับสนับสนุนโครงการและกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียน
6. ติดต่อประสานงานกับชุมชน แหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่อาจเป็นประโยชน์ เพื่อช่วยเหลืองานด้านสุขภาพอนามัย
7. ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลโครงการและกิจกรรมด้านนี้เป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่อไป

6.9 ปัญหาในการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน

ปัจจุบันการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการด้านนี้ ได้มีผู้ศึกษาและให้ข้อคิดไว้ต่าง ๆ กัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ 2520 : 38-39, เซาว์ มณีวงศ์ 2527 : 62-63)

6.9.1 ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร

(1) ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุนอาจเป็นไปได้ว่า ผู้บริหารขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมป้องกันสุขภาพอนามัย ตลอดจนหลักการในการจัดโครงการและกิจกรรมสุขภาพอนามัยในโรงเรียน จึงไม่ให้ความสนใจต่องานด้านนี้ รวมทั้งการไม่ให้ความสำคัญสนับสนุนด้วย

(2) ครูอาจารย์ไม่เข้าใจนโยบาย เป้าหมายของบริการด้านสุขภาพอนามัย การปฏิบัติงานที่ย่อมตั้งอยู่บนฐานของจุดประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน หากครูอาจารย์ไม่เข้าใจจุดประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว ย่อมเพิกเฉยไม่นำพาและไม่ให้ความร่วมมือ นอกจากนี้ ครูอาจารย์ยังไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน พฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยของครูอาจารย์ที่แสดงออกมักเป็นไปตามความเคยชิน ไม่พยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง จึงไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ทั้งยังมีได้วาทกล่าวตักเตือนแก้ไข เมื่อเห็นนักเรียนมีพฤติกรรมผิดไปจากหลักการที่ควรจะเป็น ซึ่งงานด้านการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนควรจะเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ทุกคนที่จะช่วยกันเกี่ยวกับการให้ความรู้และสร้างสุขนิสัยและดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของนักเรียนในโรงเรียนของตน

(3) การขาดแคลนบุคลากรเฉพาะด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยาบาลประจำโรงเรียน หรือแม้แต่ครูอาจารย์ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย จึงจำเป็นต้องใช้บุคลากรอื่น เช่น ครูประจำชั้น เจ้าหน้าที่ธุรการ ซึ่งไม่มีความชำนาญในด้านนี้จึงเป็นเหตุให้การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

(4) นักเรียนไม่สนใจใช้บริการ อาจเป็นเพราะบริการสุขภาพอนามัยที่ทางโรงเรียนจัดไม่สนองตอบความต้องการของนักเรียน โรงเรียนไม่สามารถจัดบริการได้อย่างทั่วถึง นักเรียนมองไม่เห็นความสำคัญ ความจำเป็นของการรักษาสุขภาพอนามัย ขาดความร่วมมือจากนักเรียน ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร

6.9.2 ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

โรงเรียนบางแห่งมีข้อจำกัดในเรื่องอาคารสถานที่ เมื่อห้องเรียนยังมีไม่พอการที่จะสร้างห้องพยาบาลย่อมลำบาก นอกจากนี้ ยังขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น โดยเฉพาะวัสดุอุปกรณ์ประจำห้องพยาบาล

6.9.3 ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณ

การดำเนินงานทุกอย่างย่อมต้องอาศัยปัจจัย การบริหารงาน และปัจจัยที่สำคัญคือ เงินหรืองบประมาณ เพราะถ้ามีปัญหาด้านงบประมาณก็จะมีผลกระทบไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ด้วย เช่น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น โรงเรียนควรรับการสนับสนุนด้านการงบประมาณจากแหล่งชุมชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ ให้พอเพียงแก่การดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจัดสุขภาพโรงเรียน

6.9.4 ปัญหาด้านการประสานงานร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย สำนักงานแพทย์ ทั้งนี้ เพื่อการวางแผนที่ดี และการเตรียมการเมื่อเกิดการเจ็บป่วยกะทันหัน การประสานงานจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6.9.5 ปัญหาด้านการจัดดำเนินการ ในการจัดดำเนินการบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนนั้น บางโรงเรียนไม่สามารถจัดบริการด้านสุขภาพได้อย่างทั่วถึง บริการที่จัดไม่สอดคล้องสนองตอบความต้องการนักเรียน ขาดระเบียบแนวปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ขาดการติดตามผลงานอันเป็นสาเหตุให้ไม่รู้สาเหตุปัญหาและข้อบกพร่องต่าง ๆ ของโครงการหรือกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย ทำให้ไม่มีการปรับปรุงกิจกรรมหรือโครงการให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนได้

อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนนั้น คือ ความขาดแคลนบุคลากรด้านพยาบาล ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องมองไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการจัดบริการด้านนี้ อันเป็นผลให้เกิดการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ซึ่งทำให้โรงเรียนไม่สามารถจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยได้อย่างทั่วถึงเพียงพอสนองตอบความต้องการของนักเรียนส่วนใหญ่ นักเรียนส่วนใหญ่จึงไม่สนใจในการใช้บริการสุขภาพอนามัยที่ทางโรงเรียนจัดดำเนินการในที่สุด การบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจึงไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเท่าที่ควร

สรุป

สุขภาพอนามัยของนักเรียนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่การจัดการจัดการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นการจัดดำเนินการเพื่อการป้องกันรักษาและส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ดังนั้นโรงเรียนจึงควรจัดดำเนินงานให้ประสานสัมพันธ์กันทั้งสามด้าน คือ การสุขศึกษาการให้บริการสุขภาพอนามัยและการสุขภาพิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม โดยปกติอุบัติเหตุในโรงเรียนอาจเกิดขึ้นได้ทุกเวลา ดังนั้นโรงเรียนควรรหาทางป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ การจัดการบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนจะได้ผลดีอย่างไรขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่จะมองเห็นคุณประโยชน์ความจำเป็นให้การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมด้านนี้เพียงใด นอกจากนี้การจัดการบริการด้านสุขภาพอนามัยในโรงเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรนั้นเป็นผลกระทบมาจากปัญหาด้านต่าง ๆ อันได้แก่ บุคลากร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการจัดดำเนินการ

กิจกรรมท้ายบท

ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้

1. การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนคืออะไร? มีขอบข่ายกว้างขวางเพียงใด?

.....
 .....
 .....

2. ถ้าหากนักศึกษาได้รับมอบหมายจากโรงเรียนให้จัดบริการเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลในโรงเรียนนักศึกษาจะจัดดำเนินการอย่างไรบ้าง?

.....
 .....
 .....

3. ผู้อำนวยการโรงเรียนได้แต่งตั้งให้นักศึกษารับผิดชอบงานด้านการสุขภาพโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม อยากทราบว่านักศึกษาจะมีหลักในการจัดอย่างไร และจะต้องดำเนินการเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง?

.....
 .....
 .....

แนวตอบ

1. การจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันรักษาและส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ งานบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนมีขอบข่ายครอบคลุมงาน 3 งาน คือ งานด้านสุขศึกษาในโรงเรียน งานด้านการให้บริการสุขภาพอนามัยโรงเรียนและงานด้านการสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม
2. การจัดบริการปฐมพยาบาลในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดมุมพยาบาล หรือห้องพยาบาล ซึ่งในการดำเนินการจะต้องคำนึงถึงบุคลากร กฎระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่
3. หลักสำคัญของการจัดดำเนินการด้านสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมจะต้องคำนึงถึงสุขลักษณะความน่าอยู่ ปลอดภัย สวยงาม การดำเนินงานด้านนี้เกี่ยวข้องกับที่ตั้งและบริเวณโรงเรียน อาคารเรียนและอาคารประกอบห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน น้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียน ตลอดจนห้องน้ำและห้องส้วมด้วย